

Uupuvat opettajat

Rekrytointivaikeudet ja opettajasegregaatio Suomessa

SONJA KOSUNEN & JUHANI SAARI & HEIDI HUILLA & NINJA HIENONEN

Artikkelissa tarkastellaan opettajien rekrytointia ja siihen liittyviä haasteita alueellisena kysymyksenä. Onko rekrytoinnissa alueellisia eroja kaupunkien ja maaseudun välillä tai oppilaitoksen sijaintialueen sosioekonomisen rakenteen mukaan? Suurimmat rekrytointivaikeudet kohdistuivat varhaiskasvatukseen ja erityisopettajien ammattiryhmiin. Myös eri alueiden väliltä löytyi eroja.

.....
English summary at the end of the article

Johdanto

Koulujen ja päiväkotien eroja ja eriytymistä on käsitelty viime aikoina suomalaisessa julkisessa keskustelussa runsaasti. Kasvatussosiologian ja kaupunkitutkimuksen kentillä koulutuksellisen eriytymisen suhde eriarvoisuuteen on ollut keskeinen tutkimuksen kohde jo kauan (ks. esim. Bonal & Bellei 2018; Obertri 2007; van Zanten 2009).

Tutkimuksissa on tarkasteltu, miten eriytyminen eri muodoissaan muovaa eriarvoisuutta ja eriarvoisuus eriytymisen prosesseja. Nämä keskustellut liittyvät sekä kansainvälisessä että kansallisessa tutkimustarkastelussa käsitteelliseen ja empiiriseen kysymykseen sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta koulutusmarkkinoiden eriytymisen, erilaistumisen ja eriarvoistumisen näkökulmista ja niiden välisistä suhteista (ks. Ojalehto ym. 2017). Koulutusmarkkinat jakautuvat analyttisissä tar-

kasteluissa tyypillisesti sekä koulutustarjonnan että koulutuksellisten valintojen (eli koulutuksen kysynnän) tutkimuskeskusteluihin (van Zanten 2009). Myös eriytyminen tapahtuu näiden kautta, eli koulutustarjonnan eriytymisen ja koulutuksen kysynnän tyypillisesti yhteiskuntaluokituneen eriytymisen myötä. Eriytymisen muotojen keskinäinen kehämäisyys (Bernelius & Vaatovaara 2016; Tammaru ym. 2021; Kosunen & Bernelius 2024), toisiaan vahvistavuus ja limittyneisyys on se tutkimuskentän keskustelu, johon tämä tutkimus tarjoaa uuden näkökulman: opettaja-ammateissa toimivien ihmisten työmarkkinoiden alueellisen eriytymisen tarkastelun. Kansallisilla työmarkkinoilla saatavilla olevan työvoiman eriytyminen liittyy vahvasti siihen, millaisiksi koulumarkkinat muodostuvat henkilöstöltään. Kysymmekin tässä artikkelissa, miten rekrytointivaikeudet ilmenevät alueellisesti, eli mistä uupuu opettajia.

Suomessa julkiseen ja akateemiseen keskusteluun on nostettu segregaatoin kahden erilaisen muodon vaikutus koulutukseen. Keskiössä ovat olleet *alueellinen segregaatio* ja *koulusegregaatio*. Alueellisella segregaatilla viitataan tyypillisesti naapurustojen eriytymiseen kaupunkien sisällä tai kansalliseen eriytymiseen kaupunkien, taaja-

---

Tätä tutkimusta on tehty osana Kouluhyvinvointi, oppimisen tuki ja opettajasegregaatio (KOTOPE) -tutkimushanketta (rahoittaja opetus- ja kulttuuriministeriö 2022–2024). Lisäksi kiitämme työ- ja elinkeinoministeriön tutkimuspäällikkö Heikki Räsästä ja Liisa Larjaa luvasta hyödyntää tutkimuksessa TEM:n omistamaa haastatteluaineistoa.

mien ja maaseudun välillä (Bonal & Bellei 2018). Koulujen eriytymistä mitataan puolestaan yleensä joko oppimistulosten (Bernelius 2013) tai oppilas pohjan sosioekonomisten piirteiden perusteella (Boterman ym. 2019; Kosunen ym. 2020). Näitä molempia analysoidaan myös kansainvälisissä vertailuissa, kuten OECD:n PISA-raportissa, jossa sekä koulujen että oppilaiden välisten erojen on osoitettu kasvaneen 2000-luvulla Suomessa (Hiltunen ym. 2023). Tämä ilmiö on kuitenkin jäänyt vaille suurempaa mediahuomiota. Lisäksi koulusegregaation osalta on tutkittu koulujen toimintakulttuurin eriytymistä (Tarabini ym. 2017; Huilla 2022) ja siihen liittyviä, kompensoivia politiikkatoimia, kuten tarveperusteisen rahoituksen hyödyntämistä huono-osaisilla alueilla (Ramos Lobato & Bernelius 2023; Ramos Lobato ym. 2024). Eriytymiskehityksestä on huolestuttu kaikilla näillä ulottuvuuksilla.

Suomalaisessa tutkimuksessa katveeseen onkin jäänyt keskeinen koulujen ja päiväkotien eriytymisen muoto: opettajakunnan epätasainen jakautuminen erilaisilla alueilla sijaitseviin oppilaitoksiin, minkä tässä nimeämme *opettajasegregaatioksi*. Rekrytointivaikkeudet – joihin tässä artikkelissa keskitytään – ovat alueellisenä kysymyksenä keskeinen osa opettajasegregaation ilmiötä. Niiden kautta rakentuu kuva opetustyövoiman saatavuudesta alueellisesti. Tätä seuraava analyttinen taso olisi tarkastella sitä, keitä näille alueille rekrytoitavat henkilöt ovat, mikä jää jatkokäytöksi. Ilmiön toinen puoli ovat eri opettajaryhmien kokemukset työmarkkinatilanteesta, mitä emme tässä artikkelissa myöskään tarkastele. Opettajasegregaation tutkimuksellisen tarkastelun puuttumista voidaan pitää suomalaisella koulutuksen eriytymistutkimuskentällä aukkona, jonka tämä tutkimus osin täyttää. Tässä tutkimuksessa keskitymme tarkastelemaan opettajien rekrytointin haasteita osana alueiden ja koulujen eriytymiskehitystä. Huomioimme koulujen ja päiväkotien alueellisen eriytymisen olosuhteet (Bernelius 2013; Ruutiainen ym. 2023) ja rinnastamme niitä koettuihin paikallisiin rekrytointivaikkeuksiin.

Kuten monissa muissakin Euroopan maissa, myös Suomessa on nostettu esiin huoli opettajammatin houkuttelevuuden laskusta, kelpoisen henkilökunnan puutteesta ja lisääntyvästä vaihtuvuudesta kaupunkien ja koulujen eriytymiskehitykseen kiinnittyvänä ilmiönä (esim. Juvonen & Toom, 2023) sekä siitä, että opettajat vaihtavat

muille aloille (Räsänen ym. 2020; 2022). Kansainvälisesti tarkastellen opettajat ovat usein yksi suurimmista julkisen sektorin työntekijäjoukoista, ja heidän työolonsa muuttuvat yhteiskunnallisen kehityksen ja siihen liittyvien moninaisten ilmiöiden myötä (Parding ym. 2017). Tyypillisesti suomalaisessa julkisessa keskustelussa opettajapulasta on kirjoitettu viime aikoina kauhistelemaan sävyyn ja valtaisana kriisinä (esim. Riiali 2022), vaikka samanaikaisesti on todettu, ettei ilmiöstä oikeastaan tiedetä tutkimuksellisesti paljoakaan (Valtane 2022).

Julkisen keskustelun perusteella on syytä olettaa, että Suomessa on pulaa erityisesti tietyistä opettajaryhmistä, kuten varhaiskasvatuksenopettajista. Tämän lisäksi myös luokanopettajien, erityisopettajien ja aineenopettajien rekrytointitilanne kaipaa lisäselvitystä. Toistaiseksi on havaintoja siitä, että Suomessa kelpoisen opetushenkilöstön puutteita on sekä syrjäseuduilla että eriytyvissä kaupungeissa. (Bernelius & Huilla 2021; Ammatibarometri 2022.) Näin ollen ne alueellisen eriytymisen ilmiöt, jotka opettajakunnan ammattipolkuja tarkasteltaessa ovat relevantteja, ovat kahdella tavalla: yhtäältä erot kaupunkimaisten ja maaseutumaisen koulujen ja päiväkotien välillä, ja toisaalta erot sosioekonomisesti erilaisilla kaupunkialueilla eli hyvä- ja huono-osaisilla alueilla. Aiemmasta kansainvälisestä tutkimuksesta tiedetään, että kelpoisen henkilöstön puute ja vaihtuvuus koskevat tyypillisesti erityisesti huono-osaisten alueiden kouluja ja lisäävät näin tyypillisesti alue- ja koulusegregaation kielteisiä kierteitä (esim. Ingersoll & May 2012; Ritchie 2004). Tässä tutkimuksessa keskitymme tarkastelemaan koulutuksen eriytymistä henkilökunnan rekrytoimisen vaikeuksien näkökulmasta sekä kaupunkien, taajamien ja maaseudun välisenä että sosioekonomisesti hyvä- ja huono-osaisten alueiden välisenä kysymyksenä.

Henkilöstön saatavuudessa keskiössä ovat opettajien rekrytointiprosessit, joita tarkastellaan tässä alueellisen eriytymisen osalta kansallisesti, kaupunkien ja maaseudun sekä hyvä- ja huono-osaisten alueiden välillä. Tarkastelemme eri opettajatehtäviin rekrytoimisen vaikeuksia vuosina 2016–2023 kansallisen tason kyselyaineistolla (N = 4 352, joista opettajia hakeneita yksiköitä N = 2 390) päiväkodeissa, peruskouluissa ja toisen asteen lukiokoulutuksessa. Aineisto on Tilastokeskuksen työ- ja elinkeinoministeriölle osana Avointen työpaikkojen tutkimus-

ta kerättävää työnantajahaastatteluaineistoa. Tarkasteltavia opettajaryhmiä ovat varhaiskasvatuksen opettajat, luokanopettajat, aineenopettajat ja erityisopettajat. Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen oppilaitoksiin viittaamme termillä koulu (perusopetuksen vuosiluokkiin 1–6 alakoulu, vuosiluokkiin 7–9 yläkoulu) ja varhaiskasvatuksen palveluyksiköihin luettavuuden nimissä termillä päiväkot.

Tarkastelemme sitä, miten rekrytointivaikeudet eroavat erilaisten alueellisten tekijöiden mukaan. Analysoimme koulun henkilöstömäärää, koulun tai päiväkodin sijaintialueen kaupunkimaisuutta ja maaseutumaisuutta, kunkin koulun ja päiväkodin sijaintialueen sosioekonomista rakennetta tilastollisten keskitulojen suhteen ja eri opettajaryhmiä kansallisen tason tarkastelussa suomen- ja ruotsinkielisissä kunnissa. Tarkastelussa on huomioitu kaikkiin opettajatehtäviin rekrytoimisen haasteet riippumatta rekrytoitavien henkilöiden kelpoisuuksista, mikä voidaan katsoa tarkastelun rajoitteeksi. Artikkelin osallistuu kasvatussociologiseen keskusteluun siitä, millaisia ovat koulutuksellisen ja alueellisen eriytymisen muodot ja keskinäiset suhteet sekä yhteys eriarvoisuuteen (ks. Bonal & Bellei 2018; Oberti 2007; Tammaru ym. 2021; Kosunen & Bernelius 2024).

Tausta

Oppilaitosten alueellisesta eriytymisestä sosioekonomisiin perusteisiin on kasvatussociologian ja kaupunkimaantieteen kentiltä paljon kansainvälistä ja kotimaista tutkimusta (van Zanten 2009; Bonal & Bellei 2018; Boterman ym. 2019; Kauppinen ym. 2020; Kosunen ym. 2020), mutta tutkimuskentältä puuttuu syvempi ymmärrys mahdollisesta pedagogisesta eriytymisestä opettajasegregaation seurauksena. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi muodollisesti kelpoisen opettajakunnan työhön sijoittumisen alueellista ja koulujen välistä eriytymistä sekä pedagogisten ratkaisujen ja mahdollisesti opetuksen laadun eriytymistä. Tämä voi liittyä sekä kelpoisen henkilöstön saatavuuteen että henkilöstön saatavuuteen ylipäänsä. Monet koulutuspoliittiset ja työmarkkinapoliittiset toimet ja säännökset säätelevät opettajien työuria ja vaikuttavat niihin ja siten myös opettajasegregaatioon (Voisin & Dumay 2020; Helgetun 2021). Opettajien työurien eriytyminen voi näin ollen uusintaa koulutuksellisten käytäntöjen

kautta sosiaalista eriarvoisuutta lasten ja nuorten joukossa (Falch & Rønning 2007; Allen & Sims 2018).

Opettajasegregaatiolla on osansa koulusegregaatioissa alueiden ja koulujen maineiden kautta. Opettajien kelpoisuus ja vaihtuvuus tai ainakin näihin liittyvät huhut vaikuttavat osaltaan koulun maineeseen (Hanushek & Rivkin 2012). Maine sitoutuu perheiden tekemiin kouluvalintoihin ja sitä kautta koulusegregaatioon eli koulujen väliseen eriytymiseen (Kosunen 2016). Koulusegregaatio puolestaan vaikuttaa kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden mukaan opettajien rekrytointiin (esim. Ingersoll & May 2012). Jos työpaikkoja on tarjolla enemmän kuin työvoimaa, voidaankin puhua opettajien kouluvalinnoista tai opettajakunnan ”koulushoppailusta”. Tällöin ilmiön ei voida ajatella koskevan vain kouluvalintoja tekeviä perheitä, vaan myös opetushenkilökuntaa. Niin tärkeää kuin on ollutkin tutkia alueesegregaation ja koulusegregaation välistä suhdetta, opettajasegregaation sivuuttaminen saattaa jättää huomiotta keskeisen segregaatian kehää ylläpitävän ja välittävän mekanismin.

Kun opettajat valikoivat kouluja, tiedetään heidän esimerkiksi Yhdysvalloissa pääsääntöisesti vaihtavan köyhien ja rodullistettujen vähemmistöjen koulusta ei-köyhiin ja valkoisen enemmistön kouluihin, samoin kuin kaupunkien kouluista (*urban schools*) hyväosaisempien lähiöiden (*suburban*) kouluihin (Ingersoll & May 2012; Ingersoll 2001; Hanushek ym. 2004). Näille vaihdoksille on havaittu monenlaisia syitä, kuten työolojen eriytyminen, palkkaus ja opettajan autonomiaan liittyvät tekijät (Falch & Rønning 2007; Prost 2013; Wermke & Salokangas 2021). Eri maissa kelpoisten opettajien tiedetään pääsääntöisesti klusteroituvan ja jäävän esikaupunkialueiden (*suburban areas*) hyväosaisiin kouluihin (Allen & Sims 2018). Työmäärä koetaan monilta osin suuremmaksi huono-osaisten alueiden kouluissa, joiden opettajat myös Suomessa pohtivat jaksavatko tehdä työtään eläkeikänsä asti (Huilla 2022). Rodullistettujen vähemmistöjen tai huono-osaisten taustasta tulevien oppilaiden määrän on toisaalla havaittu vaikuttavan opettajien vaihtuvuuteen (Allen & Sims 2018; Cook 2018). Lisäksi työsuhteen pysyvyys, koulun sitoutuminen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteisiin sekä opettajien sukupuoli ja ikä vaikuttavat kansainvälisessä katsannossa opettajakunnan vaihtuvuuteen (Forsey 2010).

Opettajasegregaation alueelliseen ulottuvuuteen liittyy Suomessakin paikallisia piirteitä: esimerkiksi Ammattibarometrin (2022) mukaan perusopetuksen ja lukion aineenopettajista tai luokanopettajista ei vaikuttaisi kansallisella tasolla olevan pulaa kuin Kajaanin ja Kehys-Kainuun seudulla. Sen sijaan heistä on joillain alueilla ollut ylitarjontaa. Erityisopettajien ja varhaiskasvatukseenopettajien tilanne näyttää varsin erilaiselta: koko Suomessa on huomattavaa pulaa molemmista. Karkeaa alueellista tietoa opettajien saatavuudesta on näin ollen tarjolla, mutta toistaiseksi tarkastelu on keskittynyt laajojen ELY-keskusalueiden sisälle ilman tarkempaa erottelua esimerkiksi sosioekonomisesti erilaisten alueiden välillä.

Opettajien suuren vaihtuvuuden tiedetään vaikuttavan eniten huono-osaisesta taustasta tuleviin oppilaisiin (Lankford ym. 2002). Tämä yhdistelmä havainnollistaa opettajasegregaation ja eriarvoisuuden suhdetta: kelpoisten opettajien puuttuminen tai opettajien vaihtuminen on ongelmallisinta huono-osaisien alueiden kouluissa, mutta samanaikaisesti erilaiset elämän olosuhteet ja työuran valinnan johtavat monien opettajien suuntautumiseen pois juuri niistä kouluista. Opettajien urapolut alueellisesti erilaisissa kouluissa vaativat lisäselvitystä myös Suomessa, sillä alue-segregaation, koulusegregaation ja opettajasegregaation keskinäiset kehät voivat olla keskiössä syvenevän eriarvoisuuden synnyssä (Kosunen & Bernelius 2024). Mikäli opettajakunnan saatavuus ja saatavilla olevien opettajien kelpoisuudet vaihtelevat alueen kaupunkimaisuuden ja sosioekonomisen rakenteen mukaan oppilaitoksittain, kuten kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden pohjalta voidaan epäillä (ks. esim. Allen & Sims 2018; Ingersoll & May 2012), voidaan hyvin kysyä, missä määrin tämä mahdollistaa kaikille lapsille yhdenvertaisen pääsyn laadukkaaseen koulutukseen äärelle.

Aiemmat tutkimukset Suomessa ovat osoittaneet, että noin puolella opettajista on ammatin vaihtoon liittyviä aikeita (Räsänen ym. 2020), minkä voidaan osaltaan ajatella liittyvän kysymyksen rekrytointivaikeuksista. Opettajien ammatinvaihtoi-keisiin vaikuttavat muun muassa koulun johtoon ja työmäärään liittyvät tekijät (Räsänen ym. 2020). Aiemman tutkimuksen mukaan taitavan koulun johtamisen lisäksi koulun pienempi koko voi tukea opettajien hyvinvointia, sillä pienemmissä kouluissa opettaja voi muun muassa kiinnittyä helpommin työyhteisöön (Räsänen ym. 2022). Vasta työnsä aloittaneilla opettajilla opetta-

jan ja oppilaan vuorovaikutustilanteet ovat oleellisesti roolissa alan vaihtoon liittyvissä pohdinnoissa (Heikonen ym. 2017).

Alueen maaseutumaisuuden tai kaupunkimaisuuden, koulun henkilöstömäärän ja sijaintialueen hyvä- tai huono-osaisuuden tiedetään siis liittyvän monimutkaisin tavoin opettajien rekrytoimisen haasteisiin. Kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden pohjalta voidaan myös pohtia, millaiset kelpoisuuksiin ja pedagogiseen laatuun liittyvät tekijät ovat oleellisia, kun opettajia pyritään rekrytoimaan ja sitouttamaan työhönsä.

Tutkimuksen tavoite

Tarkastelemme tässä artikkelissa suomalaisen opettajakunnan rekrytointia ja siihen liittyviä haasteita alueellisena kysymyksenä. Analysoimme rekrytointivaikeuksia työtehtäväkohtaisesti (varhaiskasvatukseen opettajat, luokanopettajat, aineenopettajat, erityisopettajat), koulun henkilöstömäärän mukaan, alueellisesti maaseudun ja kaupunkien sekä postinumeroalueen sosioekonomisen rakenteen mukaan. Tutkimuskysymyksemme ovat seuraavat:

1. Ilmeneekö opettajien rekrytoimisen alueellista eriytymistä kaupunkien ja maaseudun välillä?
2. Ilmeneekö opettajien rekrytoimisen alueellista eriytymistä oppilaitoksen tai päiväkodin sijaintialueen postinumeroalueen sosioekonomisen rakenteen mukaisesti?

Aineisto ja tutkimusmenetelmät

Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistona käytettiin Tilastokeskuksen työ- ja elinkeinoministeriölle osana Avointen työpaikkojen tutkimusta kerättyä työnantajahaastatteluaineistoa vuosilta 2016–2023. Avointen työpaikkojen tutkimus on neljännesvuositain toteutettava toimipaikkakohtainen otostutkimus, jolla kerätään tietoja avoimien työpaikkojen määristä sekä työnantajien kokemista rekrytointivaikeuksista eri toimialoilla ja ammattiryhmissä. Tiedonkeruu toteutetaan yhdistettynä puhelin- ja web-tiedonkeruuna, jossa samat toimipaikat ovat mukana vuoden välein kahdella tutkimuskierroksella.

Tutkimusotos poimitaan toimipaikan toimialan, kokoluokan ja sijaintialueen mukaan osittena (PPS) otantana Tilastokeskuksen toimi-

paikkarekisteristä. Tutkimusaineisto on painotettu tiedonkeruun otanta-asetelman sekä vastauskannan oikaisevalla painotuksella. Työvoiman haussa ja rekrytoinnissa koettuja vaikeuksia on aineistonkeruun haastatteluosiossa kartoitettu kaksiosaisella kysymyksellä, jossa toimipaikat ilmoittivat kuluneen 12 kuukauden aikana vakinaisiin ja määräaikaisiin tehtäviin haettujen työntekijöiden määrän sekä ne ammattiryhmät, joihin avoimia työpaikkoja on ollut. Työvoimaa hakeneilta on tämän jälkeen kysytty, onko vakinaisten tai määräaikaisten rekrytoinnissa ollut ongelmia, ja ongelmia kokeneilta lopuksi, kuinka monta paikkaa jäi täyttämättä sekä täyttämättä jääneiden työpaikkojen ammattinimikkeet.

Tässä tutkimuksessa tarkastelu kohdennetaan varhaiskasvatuksen sekä perus- ja lukioasteen oppilaitoksiin, jotka on rajattu otoksesta toimipaikan toimialan mukaan (opetuksen toimialaluokat 851 ja 852, 8531 sekä lasten päivähoitopalvelut luokka 8891). Tutkimushaastatteluun ovat näin ollen käytännössä vastanneet koulujen rehtorit ja varhaiskasvatuksen palveluyksiköiden johtajat tai kunnan sivistystoimen vastaavat johtajat. Oppilaitokset, jotka tarjoavat sekä perusopetuksen aluetta yläluokkien opetusta, on toimipaikkarekisterissä pääsääntöisesti erotettu erillisiksi yksiköiksi, joista tiedonkeruu koskee vain jompaakumpaa.

Tutkimukseen vuosina 2016–2023 poimituista 4 678 oppilaitoksesta haastatteluun vastasi 4 352 eli 93,0 prosenttia. Näin ollen aineistoa voidaan pitää erittäin laadukkaana ja tilastollisesti edustavana. Korkea vastausprosentti selittyy sillä, että Avointen työpaikkojen tutkimus on lakisääteinen tiedonkeruu, jonka liitännäistutkimuksesta kieltäytyään varsin harvoin. Tutkimusaineisto jakautuu edellä kuvatun toimialamääritelmän mukaisesti siten, että alemman perusasteen haastatteluja oli käytössä 1 286, ylemmän perusasteen 621, lukioita 274 sekä varhaiskasvatuksen toimipaikkoja 2 176. Koska tutkimuksen tiedonkeruulomaketta uudistettiin vuonna 2016, on kyseiseltä vuodelta mukana tarkastelussa vain vuoden kahden viimeisen neljänneksen aineisto ($n = 340$). Vuodelta 2023 on mukana vuoden ensimmäisellä neljänneksellä kerätty aineisto ($n = 180$).

Koska opettajien rekrytointivaikeudet ovat alueellisten tekijöiden ja oppilaitostyyppin ohella vahvasti yhteydessä tarkempaan ammattiryhmään (esim. erityisopettajan palkkaaminen yläkouluun verrattuna varhaiskasvatuksen erityisopettajan varhaiskasvatukseen), on analyysiä varten joh-

dettu tarkempi muuttuja kuvaamaan oppilaitokseen haetun opettajan tehtävätyyppiä. Oppilaitoksen hakemien opettajien ammatteja kuvaavista tiedoista johdettiin analyysiä varten viisi muuttujaa kuvaamaan palkattavien opettajien tarkempaa ammattiryhmää: 1) varhaiskasvatuksen, 2) luokanopettajan, 3) yläkoulun aineenopettajan, 4) lukion aineenopettajan tai 5) erityisopettajan hakemista. Yksittäinen oppilaitos on voinut haastattelussa ilmoittaa hakeneensa useampia opettajia eri tehtäviin, esimerkiksi erityisluokanopettajaa sekä aineenopettajaa. Pienen havaintomäärän vuoksi opinto-ohjaajat jätettiin tarkastelun ulkopuolelle.

Selittävät tekijät ja vakioitavat muuttujat

Aineiston oppilaitosten taustatiedot (tyyppi, sijaintikunta, henkilöstömäärä ja toimiala) ovat peräisin Tilastokeskuksen yritysten ja yhteisöjen toimipaikkatiedustelusta, jonka tiedot varsinaiseen tiedonkeruuseen vastannut rehtori tai päiväkodin johtaja on tarkistanut. Analyysiä varten toimialaluokkaan 851 (esiasteen koulutus) kuuluvat 42 toimipaikkaa on yhdistetty luokkaan 8891 (lasten päivähoito), koska toimiala on varsin pieni ja rekrytoinnin kohteena ovat käytännössä samat opettajien ammattiryhmät. Oppilaitoksen henkilöstömäärää kuvaava tieto on pyydetty haastattelussa korjaamaan sijaisten osalta niin, että se vastaa vuoden keskimääräistä henkilöstötilannetta.

Lisäksi oppilaitoksen sijainnin postinumeroalueesta johdettiin analyysiä varten joukko aluetta ja sen väestön tulotasoa kuvaavia analyysimuuttujia: Nämä ovat sijaintikunnan kuntaryhmä (kaupunkimainen, taajaan asuttu, maaseutumainen) sekä suuralueittainen (NUTS-2-alueitasoinen) sijaintialue. Oppilaitoksen sijaintipisteen postinumeroalueen väestön sosioekonomista asemaa kuvataan yhdistämällä tilastokeskuksen vuoden 2021 Paavo-postinumeroalueaineistosta tieto postinumeroalueen väestön vuotuisesta keskiansiosta. Analyysissä huomioidaan myös oppilaitoksen sijaintikunnan kielisuhde kolmessa luokassa (yksikielinen suomi, kaksikielinen tai enemmistökieli ruotsi).

Aineiston analyysi

Varsinaisessa tilastollisessa analyysissä estimoimme rekrytointivaikeuksien ilmenemistä logistisella regressioanalyysillä, jossa rekrytointiongelmien ilmenemistä selittävät tekijät kuvaavat oppilaitoksen tyyppiä ja haettuja opettaja-ammattitehtäviä. Tarkastelu rajataan vain niihin 2 351 oppilaitokseen, jotka ovat tutkimuksen viiteaikana ilmoittaneet

hakeneensa opettajia. Koska aikaisemmissa tarkasteluissa käsitelty ”vaikeuksien ilmeneminen” on itsessään monitulkintainen, määrittelemme analyysissä vastemuuttujan rekrytoinnissa täyttämättä jääneiden rekrytointien mukaan. Oppilaitokset, jotka eivät ole kuluneen 12 kuukauden aikana saaneet kaikkia hakemiaan opettajia, saavat vastemuuttujan arvon 1, ja kaikki hakemansa saaneet oppilaitokset arvon 2. Muun kuin opetushenkilöstön hakemista koskevat rekrytointivaikeudet jätetään tarkastelun ulkopuolelle.

Mallinsimme rekrytointivaikeuksien ilmenemistä kahden logistisen (asetelmaperusteisen) regressiomallin avulla. Koska Avointen työpaikkojen tutkimus on toteutettu ositetulla PPS-otannalla, jolla suuremmat toimipaikat ovat lukumääränsä nähden aineistossa yliedustettuina, on työvoimapolua kuvaavien estimaattien tilastolliset luottamusvälit ja keskivirheet syytä laskea otanta-asetel-

man huomioivilla menetelmillä (Lehtonen & Pahkinen 2004). Rekrytointivaikeuksien ilmenemistä ennustavat mallit estimoitiiin SAS: proc surveylogistic -proseduurilla siten, että vuosiotoksen poiminnassa käytetyn toimipaikan toimialaa ja kokoluokkaa kuvaavaan ositteeseen lisättiin ensimmäisen vaiheen ositteeksi tiedonkeruuvuosi. Poiminnassa käytetty toimialakohtainen ositus yhdistettiin tilastovuoteen (eli yhteensä 9 x 4 ositetta).

Tulokset

Opettajarekrytoinnit eri ammattiryhmissä

Opettajien rekrytoinnin vaikeuksia ilmeni lähes kaikilla oppilaitostasoilla ja lähes kaikissa opettajaryhmissä. Taulukossa 1 on esitetty opettajia rekrytoineiden, eri ammattiryhmiin opettajia hakeneiden sekä vaikeuksia rekrytoinnissa kokeneiden op-

*Taulukko 1. Opettajatehtäviin tehdyt rekrytoinnit oppilaitostyyppin ja haetun opettajatyypin mukaan sekä koe-
tut rekrytointivaikeudet aineistossa 2016–2023*

	N	Palkan- nut opet- taji	% (paino- tettu)	Vaikeuk- sia	% (paino- tettu)	Ei saanut (kaikkia)	% (paino- tettu)
Oppilaitoksen tyyppi							
Alemman perusasteen koulutus	1 286	735	50,2	331	44,1	160	21,9
Ylemmän perusasteen koulutus	621	457	71,9	239	52,2	120	24,9
Lukio	274	181	60,3	42	21,9	9	5,2
Lasten päivähoito ja esiopetus	2 171	978	39,9	812	82,1	602	59,7
Kaikki	4 356	2 351	57,3	1 424	62,2	891	39,6
	4 352						
Chi ² (Rao-Scott -korjattu, DF=3)		140,8	p<0,001	332,3	p<0,001	421,2	p<0,001
Haettu ammattiryhmä							
Varhaiskasvatuksen opettajat	–	776	–	708	90,5	615	77,9
Peruskoulun alaluok- kien opettajat	–	274	–	177	65,0	155	43,4
Peruskoulun yläluokki- en aineenopettajat	–	558	–	268	49,3	138	24,7
Lukion aineen- opettajat	–	172	–	42	24,4	9	5,2
Erityisopettajat	–	404	–	276	67,1	187	45,8
Määräaikainen (viimeisin täytetty)	–	1258	–	1258	68,0	554	46,5

pilaitosten määrä. Opettajia hakeneissa oppilaitoksissa varhaiskasvatus erottuu selvästi koettujen vaikeuksien yleisyydessä, kun taas lukioasteen oppilaitoksiin on ollut huomattavasti helpompaa löytää opettajia. Vain yhdeksän 181:stä opettajia hakeneesta lukiosta ilmoitti, ettei saanut avoimia opettajantehtäviä täytettyä. Huomionarvoista on, että rekrytointivaikeuksia kokeneet eivät välttämättä paikannu yksittäiseen haettuun opettajan ammattiryhmään, koska sama oppilaitos on voinut hakea opettajia useammassa ammattiryhmässä, ja vaikeudet rekrytoinneissa voivat koskea näistä vain yhtä (esim. erityisopettajia).

Erityisopettajien rekrytointeja koskevat havainnot paikantuvat käytännössä lähes kaikki perusasteelle, minkä lisäksi on syytä huomata, että aineen- ja luokanopettajia on palkattu jonkin verran toimialaluokituksen mukaan ylä- ja alakouluiksi tunnistetuissa oppilaitostyypeissä ristiin (koska molempia järjestävän oppilaitoksen toimialaksi on määritelty näistä toinen). Täytetyn tehtävän määräaikaaisuutta koskeva tieto puolestaan kuvaa aineistossa vain viimeisen kolmen kuukauden aikana täytettyä tehtävää, joten tältä osin tulosta voi pitää suuntaa-antavana.

Opettajarekrytointien alueellinen ulottuvuus

Taulukossa 2 on kuvattu opettajien rekrytoimisen alueellista jakaumaa oppilaitostyypeittäin. Eniten rekrytointeja tehtiin kaupunkimaisissa kunnissa sekä Helsingin ja Uudenmaan alueella.

Oppilaitoksen sijaintialueen keskitulon jakauma ei juuri vaihdellut oppilaitostyyppin mukaan (taulukko 3), joskin havaintojen suurituloisiin ääripäähän (postinumeroalueet, joilla keskitulo yli 55 tuhatta euroa vuodessa) piti sisällään vain perusasteen alakoulujen ja varhaiskasvatuksen oppilaitoksia. Toisin sanoen ylemmän perusasteen ja lukiokoulutuksen yksiköitä ei löytynyt kaikkein suurituloisimmilta, omakotitalovaltaisilta postinumeroalueilta. Lukiodien kohdalla myöskään niiden oppilaaksiotto ei perustu maantieteellisiin oppilasalueisiin. Oppilaitosten henkilöstömäärän jakauma oli puolestaan varsin vino (keskihajonta monin verroin suurempi kuin keskiarvo), sillä henkilöstömäärältään suurimpia oppilaitoksia oli huomattavasti vähemmän kuin pieniä ja keski-suuria yksiköitä. Jotta aineisto täyttäisi paremmin regressioanalyysin oletukset, tehtiin oppilaitoksen henkilöstömäärälle 10-kantainen logaritminmuu-

Taulukko 2. Opettajia rekrytoineiden oppilaitosten alueellinen jakautuminen (painottamaton %) sijaintipaikan kuntaryhmän ja NUTS2-alueen mukaan

	Alemman perusasteen koulutus	Ylemmän perusasteen koulutus	Lukio	Lasten päivähoito ja esiopetus	Kaikki
Kaupunkimaiset	471 (64,1)	307 (67,2)	124 (68,5)	711 (72,7)	1 613 (68,6)
Taajaan asutut	154 (21,0)	78 (17,1)	23 (12,7)	154 (15,8)	409 (17,4)
Maaseutumaiset	110 (15,0)	72 (15,8)	34 (18,8)	113 (11,6)	329 (14,0)
Yhteensä	(100)	(100)	(100)	(100)	
Helsinki-Uusimaa	211 (28,7)	149 (32,6)	44 (24,3)	348 (35,6)	752 (32,0)
Länsi-Suomi	194 (26,4)	111 (24,3)	42 (23,2)	239 (24,4)	586 (24,9)
Etelä-Suomi	152 (20,7)	69 (15,1)	38 (21,0)	189 (19,3)	448 (19,1)
Pohjois- ja Itä-Suomi	178 (24,2)	128 (28,0)	57 (31,5)	202 (20,7)	565 (24,0)
Yhteensä	(100)	(100)	(100)	(100)	2 390 (100)

Taulukko 3. Opettajia rekrytoineiden oppilaitosten sijaintialueen keskitulo (tuhatta euroa) ja henkilöstömäärä (kaikki työntekijät) oppilaitostyypeittäin

	Alemman perusasteen koulutus	Ylemmän perusasteen koulutus	Lukioasteen koulutus	Lasten päivähoito ja esiopetus	Kaikki
Sijaintialueen keskitulo (keskihajonta)	26,0 (19,5)	26,0 (15,3)	25,6 (18,6)	26,5 (18,3)	26,2 (17,0)
Min	17,6	19,4	13,3	17,6	13,3
Max	71,3	53,5	48,5	71,3	71,3
Henkilöstömäärä	27,4 (72,4)	45,0 (64,6)	29,7 (77,9)	17,2 (45,0)	25,0 (68,9)
Min	3	5	5	1	1
Max	162	208	235	147	235

tos, jolloin yhden yksikön kasvu aineistossa kuvaa oppilaitoksen henkilöstömäärän kymmenkertautumista.

Rekryointivaikeudet kouluissa ja varhaiskasvatuksessa

Koska varhaiskasvatuksen ja koulujen työvoimapula kohdistuu pääosin eri ammattiryhmiin ja koska varhaiskasvatuksen toimipaikkojen alueellinen ja henkilöstömäärän jakauma poikkeaa perus- ja lukioasteen opetuksesta, estimoimme näiden työvoimapulaa kahdella erillisellä mallilla (1 ja 2). Kummankin mallin selittävistä muuttujista alueelliset selitystekijät kuvaavat oppilaitoksen sijaintia (NUTS2-alue, sijaintikunnan tyyppi ja enemmistökieli) sekä koulujen sijaintialueen postinumeroalueen väestön tulotasoa. Oppilaitoksen rekryointien määrä ja henkilöstön koko olivat mukana erillisinä tekijöinä, koska oletamme, että rekryointivaikeuksien yleisyys on itsessään suorassa suhteessa rekryointivolyyymiin, ja tämä on siksi tärkeä kontrolloida mallissa. Oppilaitoksen koko (tässä tutkimuksessa henkilöstömäärällä mitattuna) taas voi näyttäytyä yksittäiselle opettajalle työnhaussa joko vetovoima- tai työntekijänä. Lisäksi malleihin otettiin vakioitavana tekijänä mukaan viimeisimmän täytetyn opettajatehtävän määräaikaisuutta kuvaava muuttuja. Sen tulokintaan liittyy joissain määrin epävarmuutta, koska tieto oli saatavilla vain viimeisimmästä täytetystä tehtävästä. Malleissa vakioitiin myös tiedonkeruuvuosi, mutta parametriestimaatit on luettavuuden parantamiseksi piilotettu.

Keskeisissä alueellisissa tekijöissä kumpikin malli antoi samansuuntaiset tulokset suhteessa oppilaitoksen maantieteelliseen sijaintiin. Kunta-

ryhmittäin tarkasteltuna opettajien rekrytoinnit olivat kaupunkimaisissa kunnissa helpompia kuin taajaan asutuissa kunnissa. Maaseutupaikkakunnilla työntekijöiden löytäminen oli vaikeinta (taulukko 4). Alueellisesti tarkasteltuna, Helsingin ja Uudenmaan alueeseen verrattuna, Länsi-Suomessa rekrytointi oli aineiston mukaan helpointa ja Pohjois- ja Itä-Suomessa vaikeinta. Näin oli sekä varhaiskasvatuksen että perus- ja lukioasteen rekrytoinneissa. Perus- ja lukio-opetuksen rekrytoinnit olivat myös olleet vaikeampia täysin ruotsinkielisissä, ja hieman helpompia kaksikielisissä kunnissa kuin suomenkielisissä.

Varhaiskasvatuksen rekrytointeja kuvaavassa mallissa 1 testattiin lisäksi päiväkodin omistumuodon (yksityinen vs. julkinen) sekä erityisopettajien rekrytointeja kuvaavien termien merkittävyyttä, mutta mallin perusteella ei havaittu mainittujen alueellisten tekijöiden mukaan muita merkitseviä tekijöitä. Päiväkodin sijaintialueen tulotasolla ei näyttänyt olevan yhteyttä opettajatyövoiman saatavuuteen (samantyyppisten kuntien ja suuralueen sisällä).

Sen sijaan perus- ja lukioasteen rekrytointien onnistumista ennustavassa mallissa 2 havaittiin tilastollisesti merkitsevä yhteys postinumeroalueen tulotasolla siten, että kun muut alueelliset ja oppilaitoksen henkilöstömäärään liittyvät tekijät vakioitiin, olivat rekrytoinnit perusasteen kouluihin keskimäärin sitä helpompia, mitä suurituloisemmalla alueella oppilaitos sijaitsi. Koska lukioiden oppilaaksiottoalueet eivät ole vastaavalla tavalla sidoksissa oppilaitoksen sijaintiin, testasimme myös lukioiden interaktiotermiä postinumeroalueen keskitulolle. Merkitsevää yhdysvaikutusta ei havaittu kenties siitä syystä, että aineistossa lä-

Taulukko 4. Opettajien rekrytointivaikkeudet (oppilaitos sai haetut työntekijät). Asetelmaperusteinen logistinen regressio, ML-estimaatit, (keskivirhe)

	Malli 1: Varhaiskasvatust		Malli 2: Perusk. ja lukio	
	Estimaatti	Pr > t	Estimaatti	Pr > t
Vakio	1,339 (0,648)	*	-0,29 (0,803)	
Alue (Helsinki-Uusimaa vrt.)				
Länsi-Suomi	0,400 (0,158)	**	0,788 (0,192)	***
Etelä-Suomi	0,256 (0,146)	*	-0,059 (0,186)	
Pohjois- ja Itä-Suomi	-0,0181 (0,160)		-0,091 (0,154)	
Kuntaryhmä (taajaan asutut vrt.)				
Kaupunkimaiset	0,428 (0,141)	***	0,448 (0,129)	***
Maaseutumaiset	-0,344 (0,203)	*	-0,479 (0,152)	***
Kieliryhmä (suomi vrt.)				
Enemmistökieli ruotsi	0,319 (0,298)		-0,673 (0,358)	*
Kaksikielinen, enemmistö suomi	-0,226 (0,219)		0,314 (0,236)	**
Koulun henkilöstömäärä (log10)	-0,090 (0,151)		0,458 (0,158)	**
Sektorit: Yksityinen	-0,078 (0,107)			
Haettujen työntekijöiden määrä (log10)	-0,878 (0,109)	***	-0,573 (0,117)	***
Viimeisin määräaikainen	0,248 (0,083)	***	0,285 (0,093)	***
Ammattiryhmä				
Erityisopettaja	-0,252 (0,208)		-0,715 (0,089)	***
Oppilaitoksen tyyppi (yläkoulu vrt.)				
Alemman perusasteen koulutus			-0,411 (0,173)	**
Lukio			0,784 (0,298)	***
Alueen keskitulo (tuhatta euroa)	-0,005 (0,019)		0,047 (0,022)	**
Konkordanssi	75,6		81,2	
c ROC	0,76		0,81	
N	1004		1386	

* p<0,1; ** p < 0,05; *** p<0,01

hes kaikki haastatellut lukiot ilmoittivat saaneensa hakemansa opettajat (täyttämättä jääneitä oli vain yhdeksässä aineiston lukiossa). Sen sijaan yleisellä tasolla malli ennusti alemman perusasteen oppilaitosten (alakoulujen) rekrytointien olevan selvästi vaikeampia ja lukioissa puolestaan helpompia kuin vertailuluokassa (perusasteen yläkoulut) sekä nimenomaisesti erityisopettajien rekrytoinnin olevan muita opettajaryhmiä selvästi hankalampaa.

Pohdinta

Tässä tutkimuksessa olemme analysoineet opettajasegregaatioilmiön linkittymistä alueellisen

segregaation ja koulusegregaation kysymyksiin. Aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella on ollut syytä olettaa (esim. Bonal & Bellei 2018; van Zanten 2009), että alueiden eriytyemisellä ja instituutioiden eriytyemisellä on omanlaisensa, toisiaan eri tavoin vahvistava luonteensa. Toisaalta aikaisemman tutkimuksen perusteella voitiin olettaa, että opettajien rekrytointivaikkeudet ovat erilaisia huono- ja hyväosaisilla alueilla (Allen & Sims 2018; Cook 2018). Tässä artikkelissa tarkastelimme opettajien rekrytointia ja siihen liittyviä haasteita Suomessa Tilastokeskuksessa kerätyillä, valtakunnallisesti kattavalla työnantajahaastatteluaineistolla vuosilta 2016–2023. Tarkastelimme rekrytointivaikkeitä työtehtäväkohtaisesti

(varhaiskasvatuksen opettajat, luokanopettajat, aineenopettajat, erityisopettajat), koulun henkilöstömäärän mukaan, alueellisesti maaseudun ja kaupunkien sekä postinumeroalueen sosioekonomisen rakenteen mukaan. Artikkelissa koetut rekrytointivaikeudet osana opettajasegregaation ilmiötä jäsentyivät sekä eroiksi opettajan ammattiryhmän mukaan että alueellisesti sekä kaupunkien, taajamien ja maaseudun ja hyvä- ja huono-osaisten alueiden välillä.

Ammattiryhmittäin varsinkin varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien rekrytointivaikeudet olivat opettajaryhmistä tarkastelujaksolla kaikista suurimpia. Oletetusti (Ammattibarometri 2022) eri opettajaryhmistä aineenopettajien rekrytoiminen on ollut yleisesti helpointa, ja eritoten tämä korostuu lukiokoulutuksen opettajien rekrytoinneissa. Luokanopettajien rekrytoiminen on puolestaan ollut kohtuullisen vaikeaa. Vakituisiin tehtäviin rekrytoiminen oli yleisesti määrällisiä tehtäviä helpompaa, minkä nostamme jatkotutkimusaiheeksi yhdessä kelpoisen opettajakunnan alueellisen sijoittumisen kanssa.

Esitettyjen tulosten perusteella opettajien rekrytointivaikeudet ovat Suomessa yhteydessä useisiin alueellisiin sekä rekrytoinnin tyyppiä kuvaaviin tekijöihin. Rekrytointivaikeuksia koettiin useammin maaseutumaisissa ja harvemmin kaupunkimaisissa kunnissa. Tämä koski sekä kouluja että varhaiskasvatusta. Oppilaitoksen kokoluokan ja rekrytointivaikeuksien välillä emme saaneet yksiselitteisiä tuloksia, sillä yhtäältä rekrytointivaikeudet ovat väistämättä yleisempiä isommissa oppilaitoksissa, jotka myös rekrytoivat enemmän opettajia samalla, kun havaitsimme, että koulun tai päiväkodin sijaintialueen kaupunkimaisuus oli yhteydessä onnistuneeseen rekrytointiin. Tätä voidaan kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden valossa (ks. esim. Allen & Sims 2018; Ingersoll 2001; Hanushek ym. 2004) pitää yllättävänä tuloksena, jota olisi syytä selvittää lisää laadullisin aineistoin, koska tällä aineistolla emme pysty vastaamaan siihen, miksi on näin.

Suuralueiden mukaan tarkasteltuna havaittiin, että vain Länsi-Suomen alueella rekrytoinnit olivat hieman muuta maata helpompia. Lisäksi kaksikielisten kuntien opettajarekrytoinnit olivat hieman yksikielisiä, erityisesti täysin ruotsinkielisiä kuntia helpompia. Tämä herättää kysymyksen siitä, miten opettajankoulutus on maantieteellisesti sijoitettu kansallisesti eri alueille ja mikä on Itä-Suomen viime vuosina lakkautettujen opetta-

jankoulutusyksiköiden rooli ilmiössä. Mikäli vastaava alueellisesti painottunut rekrytointihaaste havaittaisiin myös opettajien kelpoisuudessa, eli että osaan maakunnista olisi saatavilla enemmän muodollisesti kelpoisia opettajia, tällöin kyse voisi olla laajemmin myös koulujen institutionaalista ja toimintakulttuurien eriytymisestä (ks. Huilla 2022; Tarabini ym. 2017) kansallisella tasolla. Tämä kysymys on relevantti tarkasteltaessa myös osaamisen eriytymistä kansallisen tason kysymyksenä (ks. Hiltunen ym. 2023). Sillä voitaisiin ajatella olevan vaikutuksensa koulun arjessa, luokkahuonetasolla, ja näin ollen se olisi yleisen poliittisen kiinnostuksen lisäksi alueellisen yhdenvertaisuuden kysymys.

Koulujen sijaintialuetta koskeva analyysimme osoittaa, että perusasteen luokan- ja aineenopettajien rekrytoiminen on helpompaa sosioekonomisesti hyväosaisilla kuin huono-osaisilla alueilla ja että rekrytointihaasteet liittyvät olennaisesti alueen sosioekonomiseen rakenteeseen. Tämä on linjassa kansainvälisen tutkimusnäytön kanssa (esim. Ingersoll & May 2012). Myös tällä havainnoilla on huomattavaa merkitystä, kun tarkastellaan koulusegregaation rakentumista eli koulujen eriytymistä: opettajasegregaation rooli koulujen eriytymisessä sekä perheiden ja opettajien koulu- ja työpaikkavalintojen suuntautumisessa jää merkittäväksi jatkotutkimuksen aiheeksi, koska toistaiseksi kotimaista tutkimusnäyttöä on vain vähän. On kuitenkin syytä pohtia, miten rekrytointivaikeudet voivat (esim. koulujen maineen ja asuinalueiden eriytyminen myötä) jäsentyä osaksi laajempaa koulujen eriytyksen ilmiötä, kun tiedetään, että opettajakunnan kokoonpanossa tapahtuvat muutokset vaikuttavat erityisesti huono-osaisista taustoista tuleviin lapsiin ja nuoriin (Lankford ym. 2002). Näin ollen herää kysymys siitä, miten kaupunkien huono-osaisten alueiden kouluja voitaisiin parhaiten tukea.

Yllättävästi varhaiskasvatuksen opettajien rekrytoinneissa päiväkodin sijaintialueen tulotaso ei merkittävästi vaikuttanut rekrytointivaikeuksiin: varhaiskasvatuksen opettajien rekrytoiminen kaikenlaisille sosioekonomisille alueille oli todella vaikeaa. Lisäksi varhaiskasvatuksen kentällä päiväkotien tarjonnan jakautuminen voimakkaasti yksityisen ja julkisen varhaiskasvatuksen välille ja näiden toimijoiden välisiin suhteisiin myös henkilökunnan paikallisissa rekrytoinneissa (ks. Ruutiainen ym. 2023) vaatisi jatkossa laadullista lisäselvitystä.

Tässä artikkelissa on kuvattu sitä, miten kuvatut rekrytointivaikeudet jäsentävät ja välittävät koulusegregaation ja alueellisen segregaaation välisiä suhteita siten, että kansallisella tasolla rekrytointi on yhtäällä helpompaa kuin toisaalla, erot kaupunkien ja maaseudun välillä rekrytointihaasteissa ovat huomattavia ja instituution sijaintialueen hyvä- tai huono-osaisuus jäsentää koettuja rekrytointivaikeuksia entisestään ammattiryhmittäin. Tämä kokonaisuus kaikessa monimutkaisuudessaan kuvaa hyvin sitä haasteellisuutta, jota koulujen eriytyminen tarkoittaa eri muodoissaan. Viimekädessä sen tulisi näkyä myös keskustelussa oppimistulosten eriytymisestä (ks. Hiltunen ym. 2023) tai laskusta (HS 2023), sillä eriytyminen roolin voidaan olettaa olevan siinä keskeinen (Salmela-Aro & Chmielewski 2019). Segregaation muotojen väliset suhteet ovat keskinäisesti reaktiivisia, eikä niiden tuottamaa eriytymistä ja siinä rakentuvaa eriarvoisuutta ratkaista nopeilla ja yksisektorisilla politiikkatoimilla tai yksittäisten opiskeluvälineiden sallimisilla tai kieltämisillä.

Artikkelissa esitettyjen tulosten perusteella voidaan todeta, että kansallisella tasolla havaittujen maakuntien välisten erojen lisäksi huono-osaiset alueet ja niiden koulut ovat aivan erityisen haasteen edessä henkilöstön rekrytoimisessa verrattuna parempiosaisiin alueisiin. Onkin syytä pohtia,

missä määrin huono-osaisen kaupunkialueen oppilaitoksiin alueellisesti kumuloituva huono-osaisuus liittyy näihin rekrytointivaikeuksiin, kuten kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden perusteella olisi syytä olettaa (Allen & Sims 2018; Cook 2018), ja toisaalta kuinka paljon tähän liittyvään työn vaativuuteen ja toisaalta rekrytoinnin kannalta houkuttelevuuteen voitaisiin vaikuttaa esimerkiksi näiden oppilaitosten entistä voimakkaammalla tarveperusteisella resursoinnilla (Ramos Lobato & Bernelius 2023). Henkilöstön pysyvyydellä on syytä olettaa olevan kaikkein suurin vaikutus nimenomaisesti huono-osaisien alueiden kouluissa (Lankford ym. 2002). Näin ollen myös suomalaisessa kontekstissa opettajasegregaation ja eriarvoisuuden suhde liittyy erityisesti opettajien puuttumiseen tai vaihtumiseen juuri huono-osaisien alueiden kouluissa ja osaltaan myös päiväkodeissa. Samanaikaisesti erilaiset elämän olosuhteet, työuran valinnat ja lisäksi mahdollisesti koulusegregaatioon liittyvät piirteet johtavat luultavasti monien opettajien suuntautumiseen pois juuri huono-osaisien alueiden kouluista (Huilla 2022). Varhaiskasvatuksessa vastaava haaste koskee kaikenlaisia alueita. Nämä havainnot ovat aivan olennaisia keskusteltaessa eriarvoisuuden ja yhdenvertaisuuden kysymyksistä suomalaisessa koulutuksessa.

Saapunut 17.8.2023
Hyväksytty 22.12.2023

KIRJALLISUUS

- Allen, Rebecca & Sims, Sam (2018) Do pupils from low-income families get low-quality teachers? Indirect evidence from English schools. *Oxford Review of Education* 44 (4), 441–458.
- Ammattibarometri (2022) <https://www.ammattibarometri.fi/> (luettu 5.6.2023).
- Barker, Lawrence & Brown, Cedric (2001) Logistic regression when binary predictor variables are highly correlated. *Statistics in medicine* 20 (9–10), 1431–1442.
- Bernelius, Venla (2013) Eriytyvät kaupunkikoulut: Helsingin peruskoulujen oppilaspohjan erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä. *Tutkimuksia* 1/2013. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Bernelius, Venla & Huilla, Heidi (2021) Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet. *Valtioneuvoston julkaisu* 2021:7. Helsinki.
- Bernelius, Venla & Vaattovaara, Mari (2016) Choice and Segregation in the ‘Most Egalitarian’ Schools: Cumulative Decline in Urban Schools and Neighbourhoods of Helsinki, Finland. *Urban studies* (Edinburgh, Scotland) 53 (15), 3155–3171.
- Bonal, Xavier & Bellei, Cristián (eds.) (2018) Understanding school segregation: patterns, causes and consequences of spatial inequalities in education. Bloomsbury Publishing.
- Boterman, Willem & Musterd, Sako & Pacchi, Carolina & Ranci, Costanzo (2019) School segregation in contemporary cities: Sociospatial dynamics, institutional context and urban outcomes. *Urban Studies* 56 (15), 3055–3073.
- Cook, Jeremy (2018) Student demographics, school working conditions, and teacher mobility. *Applied Economics Letters* 25 (21), 1499–1506.
- Falch, Torberg & Rønning, Marte (2007) The Influence

- of Student Achievement on Teacher Turnover. *Education Economics* 15 (2), 177–202.
- Forsey, Martin (2010) Publicly minded, privately focused: Western Australian teachers and school choice. *Teaching and teacher education* 26 (1), 53–60.
- Hanushek, Eric & Kain, John & Rivkin, Steven (2004) Why public schools lose teachers. *Journal of human resources* 39 (2), 326–354.
- Hanushek, Eric & Rivkin, Steven (2012) The Distribution of Teacher Quality and Implications for Policy. *Annual Review of Economics* 4 (1), 131–157.
- Heikonen, Lauri & Pietarinen, Janne & Pyhältö, Kirsi & Toom, Auli & Soini, Tiina (2017) Early career teachers' sense of professional agency in the classroom: associations with turnover intentions and perceived inadequacy in teacher-student interaction. *Asia - Pacific Journal of Teacher Education* 45 (3), 250–266.
- Helgetun, Jo Björkl (2021) Maintaining and changing institutionalized environments: Teacher education policymaking in England and France compared. Doctoral dissertation.
- Hiltunen, Jenna & Ahonen, Arto & Hienonen, Nina & Kauppinen, Heli & Kotila, Jenni & Lehtola, Piia & Leino, Kaisa & Lintuvuori, Meri & Nissinen, Kari & Puhakka, Eija & Sirén, Marjo & Vainikainen, Mari-Pauliina & Vettenranta, Jouni (2023) PISA 2022 Ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:49
- Huilla, Heidi (2022) Kaupunkikoulut ja huono-osaisuus. Helsinki: Unigrafia.
- HS (2023) Pisa-tulosten luisuun ei ole helppoa selitystä. Helsingin sanomat, Pääkirjoitus 6.12.2023. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000010037250.html> (luettu 12.12.2023)
- Ingersoll, Richard (2001) Teacher Turnover and Teacher Shortages: An Organizational Analysis. *American Educational Research Journal* 38(3), 499–534.
- Ingersoll, Richard & May, Henry (2012) The Magnitude, Destinations, and Determinants of Mathematics and Science Teacher Turnover. *Educational Evaluation and Policy Analysis* 34 (4), 435–464.
- Juvonen, Sara & Toom, Auli (2023) Teachers' expectations and expectations of teachers: understanding teachers' societal role. In Martin Thrupp & Piia Seppänen & Jaakko Kauko & Sonja Kosunen (eds.) *Finland's Famous Education System – Unvarnished Insights into Finnish Schooling*. Singapore: Springer, 121–135.
- Kauppinen, Timo & van Ham, Marten & Bernelius, Venla (2020) Understanding the effects of school catchment areas and households with children in ethnic residential segregation. *Housing Studies*, 1–25.
- Kosunen, Sonja (2014) Reputation and parental logics of action in local school choice space in Finland. *Journal of Education Policy* 29 (4), 443–466.
- Kosunen, Sonja (2016) Families and the social space of school choice in urban Finland. Helsinki: University of Helsinki.
- Kosunen, Sonja & Bernelius, Venla & Seppänen, Piia, & Porkka, Miina (2020) School choice to lower secondary schools and mechanisms of segregation in urban Finland. *Urban education* 55 (10), 1461–1488.
- Kosunen, Sonja & Bernelius Venla (2024) Segregaation kehillä. Teoksessa Sonja Kosunen & Sara Juvonen & Heidi Huilla & Marja Peltola (toim.) *Koulu ja eriarvoisuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lankford, Hamilton & Loeb, Susanna & Wyckoff, James (2002) Teacher sorting and the plight of urban schools: A descriptive analysis. *Educational evaluation and policy analysis* 24 (1), 37–62.
- Lehtonen, Risto & Pahkinen, Erkki (2004) Practical methods for design and analysis of complex surveys. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Oberti, Marco (2007) *L'école dans la ville. Ségrégation-mixité-carte scolaire*. Lectures, Les livres.
- Ojalehto, Lauri & Kalalahti, Mira & Varjo, Janne & Kosunen, Sonja (2017) Differentiation and diversification in compulsory education: A conceptual analysis. *The state, schooling and identity: Diversifying education in Europe*, 125–147.
- Parding, Karolina & McGrath-Champ, Susan & Stacey, Meghan (2017) Teachers, school choice and competition: Lock-in effects within and between sectors. *Policy Futures in Education* 15 (1), 113–128.
- Prost, Corinne (2013) Teacher mobility: Can financial incentives help disadvantaged schools to retain their teachers? *Annals of Economics and Statistics*, 171–191.
- Ramos Lobato, Isabel & Bernelius, Venla (2023). *Divided Cities – Divided Schools? School Segregation and the Role of Needs-Based Resource Allocation in Finland*. In Martin Thrupp & Piia Seppänen & Jaakko Kauko & Sonja Kosunen (eds.) *Finland's Famous Education System – Unvarnished Insights into Finnish Schooling*. Singapore: Springer, 227–242.
- Ramos Lobato, Isabel & Kosunen, Sonja & Bernelius, Venla (2024) Koulutuksellinen eriarvoisuus ja tarveperusteinen resursointi. Teoksessa Sonja Kosunen, Sara Juvonen, Heidi Huilla & Marja Peltola (toim.) *Koulu ja eriarvoisuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Riiali, Marianne (2022) Ministeriö pitää hätäkokouksen päivähoiton kriisin vuoksi. Helsingin sanomat 13.10.2022. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000009129330.html> (luettu 31.3.2023)
- Ritchie, Garth (2004) Quantifying the Effects of Teacher Movements Between Schools in New Zealand: To Schools that Hath, Shall Be Given. *Journal of Education Policy* 19 (1), 57–79.
- Ruutiainen, Villa & Paananen, Maiju & Fjällström, Salla (2023) Yksityiset päiväkodit kartalla: sosio-patiaalinen näkökulma segregaatioon. *Kasvatus* 5/2023.
- Räsänen, Katariina & Pietarinen, Janne & Pyhältö, Kirsi & Soini, Tiina & Väisänen, Pertti (2020) Why leave the teaching profession? A longitudinal approach to the prevalence and persistence of teacher turnover intentions. *Social Psychology of Education* 23, 837–859.
- Räsänen, Katariina & Pietarinen, Janne & Väisänen,

- Perti & Pyhältö, Kirsi & Soini, Tiina (2022) Experienced burnout and teacher–working environment fit: a comparison of teacher cohorts with or without persistent turnover intentions. *Research Papers in Education*, Published online.
- Salmela-Aro, K., & Chmielewski, A. K. (2019) Socio-economic inequality and student outcomes in Finnish schools. *Socioeconomic inequality and student outcomes: Cross-national trends, policies, and practices*, 153–168.
- Tammaru, Tiit & Knapp, David & Silm, Siiri & van Ham, Maarten & Witlox, Frank (2021) Spatial Underpinnings of Social Inequalities: A Vicious Circles of Segregation Approach. *Social Inclusion* 9 (2), 65–76.
- Tarabini, Aina & Curran, Marta & Fontdevila, Clara (2017) Institutional habitus in context: implementation, development and impacts in two compulsory secondary schools in Barcelona. *British Journal of Sociology of Education* 38 (8), 1177–1189.
- Valtanen, Tero (2022) Opettajapulasta kärsivässä Suomessa ei tiedetä edes pätevien opettajien määrää – ministeriö kiirehtii uutta rekisteriä. *Yle Uutiset* 28.12.2022. <https://yle.fi/a/74-20009642>. (luettu 31.3.2023)
- Voisin, Annelise & Dumay, Xavier (2020) How do educational systems regulate the teaching profession and teachers’ work? A typological approach to institutional foundations and models of regulation. *Teaching and Teacher Education* 96 (2), 103–144.
- Wermke, Wieland & Salokangas, Maija (2021) Theorizing Teacher Autonomy from a Comparative Perspective. In Wieland Wermke & Maija Salokangas (eds.) *The Autonomy Paradox: Teachers’ Perceptions of Self-Governance Across Europe*, Springer Cham, 151–178
- van Zanten, Agnès (2009) *Choisir son école: stratégies familiales et médiations locales*. Paris: Presses Universitaires de France.

ENGLISH SUMMARY

Sonja Kosunen & Juhani Saari & Heidi Huilla & Ninja Hienonen: Missing teachers. Regional determinants of teaching staff recruitment and the segregation of teachers in Finland (Upuvat opettajat. Rekrytointivaikeudet ja opettajasegregaatio Suomessa)

In this study we examine the challenges experienced at a national level in recruitment into teaching. We use pooled cross-sectional data from the Finnish Job Vacancy Survey from 2016–2023 (N = 4,352) to identify regional determinants of difficulties in the recruitment of teaching staff.

Difficulties are mainly experienced in recruiting

teachers into early childhood education and care (ECEC) and into special education. The evidence suggests that both low socio-economic composition in the school district and a more rural location are independently associated with experienced difficulties in recruitment. Recruiting teachers into schools in affluent urban areas is easier than in disadvantaged areas. Recruiting teachers into ECEC is difficult regardless of location.

Keywords: teachers, early childhood education and care, comprehensive education, upper secondary education, recruitment, segregation, socio-spatial differences.

KIRJOITTAJAT

Kosunen, Sonja, professori, Itä-Suomen yliopisto (sonja.kosunen[at]uef.fi)

Saari, Juhani, yliaktuaari, Tilastokeskus (juhani.saari[at]stat.fi)

Huilla, Heidi, tutkijatohtori, Itä-Suomen yliopisto (heidi.huilla[at]uef.fi)

Hienonen, Ninja, yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto (ninja.hienonen[at]tuni.fi)